

בין כסף לחירות ל.ה. פראנקל

אפרים תמרי

(רבעון לכלכלה 116, אפריל 1983)

עיסוקו של הספר¹ ועניינו – היחס בין הכסף, כמוסד לארגון חברתי, והחרות, לה שואף הפרט בתוך ארגון זה. כבר מכותרת הספר ניתן להבין כי המחבר קושר בין השניים, ואף יותר מכך, הוא סבור כי תנאי הכרחי (אך לא מספיק) לחרות האדם – שימוש חופשי בנכסיו המוניטריים ובמה שהם מייצגים. "והיה ואבד האמון בכסף, ... מייד מצטמצמת חרותם של בני-האדם" [ע' 21] זה המוטו של הספר לכל אורכו.

המפתח להבנת ספר זה נמצא בספרו הקודם² של המחבר, בו הוא מעמת שתי גישות שונות לכסף. האחת, הגורסת כי הכסף הנו מוסד חברתי ותופעה סוציולוגית, אשר המפתח לניהולו התקין הוא האמון אשר חברי הקבוצה רוחשים לו, ואשר תמציתה: אם לא מאמינים בכסף – לא מאמינים בחוק. השנייה, התפיסה הרואה בכסף מכשיר אחד מרבים (tool) אשר בידי המדינה, ולכן למדינה (באמצעות הממשלה הממונה על ניהולה) הזכות למונופולזציה של כלי זה.

כאן רעה חולה אליבא דרומנטיקאים מוניטריים נוסח פראנקל (וחבריו לדעה פרדריק הייק ומילטון פרידמן), מונופולזציה (בכסף) מביאה למניפולציה, ומניפולציה (בכסף) מביאה לאינפלציה, ואינפלציה מביאה לדמורליזציה ואנארכיה בסדר המוניטרי. "מוסר, בסדר מוניטרי חופשי, אינו ניתן לחלוקה" [ע' 97], ואם הממשלה "מרמה" – היא תמצא עצמה "מרומה". הכסף אין לו כוח מעצמו, ואשליה היא המחשבה כי שליטה בו מעניקה כוח מעבר למה שהוא מייצג. כסף – כשפה, הוא מערכת של סמלים מוסכמים על הכול המועלים על נייר (יפה ואלגנטי). וכשם שמילונאי אינו מייצר שפה אלא עושה בה סדר לכסיקוגרפי, כך הממשלה אינה יוצרת כסף, אלא עושה בו סדר תחיקתי.

ראיית הכסף כמכשיר, שהיא שגיאה על-פי האמונים על תפיסה זו, הדריכה את הכנסיה בהתנגדותה לכסף על-פי G. Simmel³ (המצוטט רבות על-ידי פראנקל), ובמקביל, ממשיך אחריו פראנקל, הובילה את הסוציאליסטים לשמר את כוחו של הכסף בידי המדינה בלבד כך שלא יקומו מתחרים למטרותיהם.

שתי גישות אלו, ראיית הכסף כאמנה-חברתית לעומת ראייתו כמכשיר חברתי אינן מתיישבות לפי פראנקל, ועל החברה האנושית לבחור בין השניים. המלצתו ברורה "מערכת מוניטרית

¹ הרברט פרנקל (1982) "בין כסף לחרות - עיון בכלכלה מוניטרית", אוניברסיטת אוקספורד, מאנגלית א' סנד, הקיבוץ המאוחד.

² S. H. Frankel (1977) "Money: Two Philosophies, The Conflict of Trust & Authority", Oxford.

³ Simmel, G. (1858 - 1918) יליד גרמניה ממוצא יהודי, מהאסכולה הליברלית קלאסית. ראה בכסף יצירה חברתית ותרבותית שאין לממשלה זכות ויכולת לפגוע ולהתערב בו.

חופשית!"! בזה הוא מתכוון ל"מערכת כפופה לשלטונם של החוק והנוהג, והיא חופשית מהתערבות שרירותית של ממשל או קבוצות-לחץ פוליטיות. מדיניות מוניטרית מבוססת על סדר כזה היא אחת הצורות המשוכללות ביותר של ארגון חברתי ושל חירות אישית, השתקפות של דרך-חיים אזרחית" [ע' 14] בהמלצתו זו הוא מסתמך על התהליכים ההיסטוריים הנוחים לו וכפי שהוא רואה אותם (כל אחד וההיסטוריה שלו).

אם יהיה אמון בכסף – יהיה לו ערך, ואם יהיה לו ערך – יהיה סדר מוניטרי חברתי. אך האמון בכסף מותנה בחופש הפרט לעשות כרצונו בכסף, ברכושו ובקניינו המוניטרי. ללא החופש – אין האמון! מהחופש, כנקודת מוצא, מתחיל הגלגל להסתובב.

ממשלה אשר מפקיעה את חופש הפרט מקניינו המוניטרי וממה שהוא מייצג, הורסת בעת ובעונה אחת את האמון אותו היא מבקשת מנתיניה, ומחלישה את עוצמת מדיניותה המוניטרית⁴.

דומה שמעטים יחלקו על פראנקל בהמליצו על מדיניות מוניטרית יציבה ואחראית וגם רבים קדמו לו בהמלצה זו מהמפורסמים שבהם: I. Fisher, S. Jevons, T. Gresham, N. Oresme, M. Friedman.

דומה שהוא תולה בכסף ובניהולו תחלואי-חברה רבים מדי. הקורא מוצא עצמו נגרר לזירה שאינה נוחה לו – אך נוחה למחבר, ואינה רלוונטית כל כך לדיון. בייחוד במה שאמור לגבי האזרח והממשל, חופש הפרט ואחריות הממשלה, מוסר האדם והצווי-הקטגורי הקנטיאני.

הספר (המכיל 100 עמודים כקודמו) עמוס ציטוטים ומובאות ממשנתם של J. Lock; G. Simmel; ו-J.M. Keynes ודומה שמרוב ציטוטים אין רואים את העיקר. דבר אשר מכביד מאוד על הקורא ומעמעם את בהירות הטיעונים.

טוב תעשה ההוצאה לאור באם תשלים את הספר בהקדמה נאותה על האישים המצוטטים, על הפולמוס ורקעו ההיסטורי ובעיקר תתרגם את ספרו הראשון כך שיהיו למיקשה אחת, ויציגו נאמנה את הזרם הרואה בכסף יצירה אנושית (ואיני שואל מה להוצאה סוציאליסטית ולספר שהוא אנטי-תזה למשנתם).

הספר כרוך באלגנטיות רבה בכריכה רכה, כתוב בקיצור ובכתב קריא ובהיר, אך אין לטעות, אין זה ספר לקריאה חפוזה, ועל מנת להבינו כראוי חייבים להוסיף קריאה מרובה. בייחוד מי שנושא זה – היחס בין הכסף לחירות – חדש עבורו. ■

www.bentamari.com/ecometry

⁴בהקשר זה, מן הראוי לציין את הקירבה אשר בין תפיסה זו לבין תפיסת "הציפיות הרציונאליות" אשר שתייהן משורש אחד, הטוענת כי רק בטווח – הקצר ניתן לשנות תעסוקה והכנסה באמצעות מדיניות מוניטרית. וגם זאת, כל עוד הפרטים לא מגלים את "תרמיתה" של הממשלה, ראה:

R. Maddock and M. Carter, "A Childs Guide to Rational Expectation" journal of Economic Literature (March 1982, pp. 39-51).